

TEMA DEL DIA Pàgines 2 i 3

Patrimoni

NOVES REVELACIONS SOBRE L'OBRA MESTRA DEL BARROC NACIONAL

El Codi Viladomat

L'oli procedeix del convent dels Agustins de la Seu i està dedicat a Sant Nicolau de Tolentino, no als Dolors

A. L.
SANT JULIÀ DE LÒRIA

No es tracta evidentment de la còpia de la *Gioconda* recentment restaurada pel Museu del Prado i amb què tant s'entenen experts, aficionats i ocultòlegs de mig món. Però és nostra, porta el segell d'Antoni Viladomat (Barcelona, 1678-1755), ha recuperat els colors originals gràcies a la restauració practicada per l'empresa Retoc per compte del ministeri de Cultura i del Comú lauredià, i -atenció- incorporava un enigma iconogràfic amb la torna d'un origen incert, quasi misteriós, que acaba de ser resolt per Francesc Miralpeix. Ep, la màxima autoritat acadèmica en el pintor barceloní i que formava part de l'equip d'investigadors de la Universitat de Girona que tres temporades enrere va catalogar el barroc nacional i, de passada, va posar nom i cognoms a les dues estrelles del renaixement local, els mestres de Canillo (Miquel Ramells) i d'Ansalonga (Jeroni d'Heredia).

Però avui toca parlar de Viladomat, actiu a Barcelona la primera meitat del segle XVIII i patum indiscutible de la pintura catalana i espanyola del període. El primer i més gran dels enigmes pendents era el de l'advocació del quadre, un oli de gran format que fa 180 centímetres d'alt per 156 d'amplada. Des que Francesc Badia el va batejar al canònic *Assaig sobre el barroc andorrà* com a *Verge dels Dolors amb les ànimes del Purgatori*, aquest n'era el nom de referència. Fins ara, és clar. Miralpeix proposa una nova hipòtesi, avalada pel segell aparegut durant la restauració de l'obra al revers de la tela, ocult pel bastidor i que per tant havia passat desapercebut fins ara. Un segell amb les inicials FAG que constitueix la clau de volta de la molt plausible biografia que l'historiador li ha traçat a l'obra. El Codi Viladomat.

Però anem a pams i comencem pel títol: si no ens trobem, com sempre s'havia dit, davant d'una Verge dels Dolors, èquè representa, el quadre? Sosté Miralpeix que l'autèntic protagonista de l'obra és el frare calb, amb ploma i hàbit que apareix a l'esquerra de la Mare de Déu. L'ha identificat: Sant Nicolau de Tolentino, patró de les Ànimes del Purgatori. A partir d'aquí entra en joc el segell de la

►► Sant Nicolau és el frare amb calb, amb ploma i hàbit a l'esquerra de la Verge.

El segell amb les inicials FAG aparegut al revers de la tela és la clau de volta de la nova biografia de l'oli

pàgina següent, i que per a l'historiador correspon a la marca que hi van deixar els seus primers propietaris, els frares del convent de Sant Agustí de la Seu. El mateix Nicolau de Tolentino, místic italià que va viure al segle XIII, havia sigut un frare agustí i era venerat com a eficaç advocat de les ànimes. A dreta llei, i sempre segons la hipòtesi de Miralpeix -hipòtesi compartida, d'altra banda, per la restauradora Mireia Garcia, que junt amb Ingrid Forell li va tornar el som-

►► L'emblema dels Agustins.

riure al Viladomat lauredià - en el lloc que ocupa la Mare de Déu el pintor hi hauria d'haver col·locat l'emblema de l'orde dels Agustins, el cor traspasat per una sageta que tenen a sota de l'oli. Però hi va posar la Verge, que llueix més i d'eficàcia també contrastada en la salvació de les ànimes en situació dubtosa. Una Verge particular -amb una sola fletxa en lloc de les set que simbolitzen els reglamentaris set dolors que estableix la iconografia tradicional de la Dolorosa- i que havia despistat els estudiosos que s'havien acostat al quadre, fins al punt d'interpretar-la -erròniament- com una Verge dels Dolors. Fins ara, és clar.

EXCLAUSTRAT EL 1835 / El primer enigma -l'advocació de l'oli- ens ha solucionat de passada el segon -l'origen- i ha permès rebatejar-lo amb un fonament acadèmic: Miralpeix proposa com a nou títol el molt més ajustat de *Frare agustí recollint les ànimes del Purgatori*. I tot, gràcies al molt oportú segell que els agustins van estampar un dia al revers de l'obra, com una pista per a futurs investigadors. Però queda per resoldre una tercera incògnita: si el quadre pertanyia al convent agustí de la capital alturgellenca, ¿com va arribar fins a Sant Julià de Lòria? ¿i quan? L'historiador gironí ho té tot lligat: l'exclaustració del 1835 -la cèlebre Desamortització de Mendizábal, que va comportar l'expropiació forçosa dels béns i terres en mans eclesiàstiques- va afectar també el convent dels agustins de la Seu, que deixa aleshores d'existir com a tal convent. El patrimoni artístic del cenobi es devia dispersar, i una part d'aquest patrimoni va acabar a Sant Julià, que al cap i a la fi formava part del mateix bisbat d'Urgell. Un cop de sort, diu Garcia, «perquè gràcies a això el Sant Nicolau i el seu cosí germà, el Sant Roc que penja també a la parroquial, han arribat fins a nosaltres; si algú, potser un frare del mateix convent, no hagués pensat a exiliar-los a Andorra, molt probablement haurien estat espoliats, se'ls hauria perdut el rastre o haurien sigut directament cremats».

No va ser afortunadament així, i tant el Sant Nicolau com el Sant Roc formen part de la molts escassa nòmina de pintures del segle XVIII con-

servades al Principat. Mitja dotzena d'exemplars –incloses les Ànimes de Joan Casanovas conservades a Sant Esteve, a la capital, l'altra estrellada del període– en què els dos Viladomats brillen amb llum pròpia. I això que, seguint el fil de la hipòtesi que desgrana Miralpeix, el Sant Nicolau és una obra datada entre

personatges –començant pel Sant Nicolau, molt més petit que la Mare de Déu– i el traç rudimentari dels rostres dels dos àngels que es troben sota la Verge, els torsos dels dos epíscops que cremen a l'infern i les mans, rudimentàries en molts dels casos, quan Viladomat destaca, entre d'altres trets estilístics, per l'exquisit tractament d'aquesta part de l'anatomia.

Una altra causa d'aquestes imperfeccions, impròpies d'un reputat mestre com ho era el nostre pintor, podria ser que es tracta d'una obra de taller, que el gros de la feina el van fer els seus ajudants, i que el mestre hi va intervenir només puntualment, diu Garcia. I n'hi ha una de més, encara: els retocs, restauraci-

ons i intervencions que ha anat patint al llarg dels seus quasi tres segles de vida. Tot plegat, conclou la restauradora Mireia Garcia, implica que ens ha arribat un Viladomat tenejat, sí, «però molt o poc tocat, sigui obra seva o dels seus ajudants, va sortir del seu taller i no deixa de ser un Viladomat». Un Viladomat que des del desembre llui en tot l'esplendor i que mereix una visita a la parroquial de Sant Julià. ■

INTERVENCIÓ

Les obres al temple obliguen a retirar temporalment la tela

S'hi havia penjat el desembre, després de sis mesos de restauració

A. L.
SANT JULIÀ DE LÒRIA

De vegades passen coses ben curioses: a finals de desembre el Sant Nicolau de Viladomat tornava a casa seva, la parroquial de Sant Julià, després de passar sis mesos a l'hospital, al taller ordinenc de Retoc. En va sortir nou, i la prova la tenen aquí a l'esquerra. Net com una patena. La sorpresa va venir ara fa quinze dies, quan la tela va desaparèixer del seu emplaçament original, a l'esquerra de l'altar. ¿La causa? La millora de la il·luminació en l'interior de l'església, que ha obligat a retirar l'oli com a mesura profilàctica, diu Patrimoni, fins que s'acabin les obres, que es podrien allargar encara dos mesos. Com a mínim el quadre ja no arreplega pols arraconat a l'entrada del temple, on es va passar els primers dies de la intervenció. Menys sort ha tingut el cosí de Sant Nicolau, el Sant Roc atribuït també a Viladomat –a la fotografia d'aquí dalt–, de cara a la paret mentre durin les obres. Però potser caldria haver-hi pensat abans que el Sant Nicolau

►► El Sant Roc de Viladomat, de cara a la paret, amb el temple en obres.

►► Segell amb les inicials FAG que indica que l'oli havia pertangut als agustins de la Seu.

el 1703 i el 1720 i constitueix, per tant, una obra relativament primerenca i immediatament anterior a les dues obres mestres de Viladomat, el cicle de Sant Francesc d'Assís avui al MNAC de Barcelona (1722) i la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró (1724). Aquest caràcter primerenc explica la sorprenent i irregular factura que presenten determinats aspectes de l'oli, com ara l'evident desproporció d'alguns dels

tornés a casa, i no després, a fer regates a les parets i criar pols.

En qualsevol cas, les millores en la il·luminació interior de l'edifici constitueixen l'última fase d'una actuació que es va iniciar l'abril del 2011, i que ha servit –diu Patrimoni– per netejar i embellir la façana principal de l'església i l'interior del campanar, col·locar xarxes a

les obertures per disminuir l'intrada d'aus, i solucionar els problemes d'humitat que hi havia a una de les façanes i que afectaven a la sagristia, que d'altra banda també s'ha aprofitat per embellir. Una part d'aquestes intervencions s'ha acollit al programa de subvencions per a la conservació i restauració del Patrimoni, que hi va destinar 17.250 euros. ■